

EMLÉKEZÉS EGY HALK TORINÓI BESZÉLGETÉSRE KOSSUTH LAJOSSAL

PROKOPY IMRE

Ezernyolcszázkilencvenhárom telén és tavaszán a lausanne-i egyetem hallgatója voltam. A mi ifjúságunk rajongott Kossuthért s azok az eszmék, amelyek a márciusi ifjúságban és Kossuth Lajosban éltek, a mi lelkünket is korán lángra gyújtották, de nemcsak fellobbantották, hanem egy életre szóló forróságot is oltottak belénk. Ez a tűz persze ifjúkorunkban lobog legnagyobb lánggal és így természetes, hogy amióta csak Lausanne-ba kerültem, égett a vágy bennem, hogy egy szép napon vonatra üljek és szemtől szembe, az élet valóságában is láthassam ifjúkori álmaink nagy eszményét, Kossuth Lajost.

Írtam tehát Ruttkayné Kossuth Lujzának, aki Torinóban bátyja háztartását vezette, annak rendje és módja szerint megindokoltam, miért szeretném látni Kossuth Lajost és arra kértem, eszközöljön ki a bátyjánál részemre kihallgatást. Ma is pontosan emlékszem a címre: a Via dei Mille 22. szám alatt lakott Kossuth Lajos Torinóban. Szerény voltam és csak pár perces kihallgatást kértem, hogy csupán láthassam és szót válthassak Magyarország egykori kormányzójával. Hamarosan meg is kaptam a biztató választ; tessék jönni s jelentkezni.

Így aztán augusztus havában Torinóba utaztam s bevallom, olyan ifjúkori szent izgalom vett rajtam erőt, mint azelőtt vagy azután soha. Két álló napig izgatottan sétálgattam a Via dei Millén, latolgattam az esélyeket, hogyan is jutok Kossuth Lajos elé, válogattam a szavak és kifejezések között, mit is fogok néki mondani, akár csak Petőfi, aki a legszentebb asszonyt, édesanyját készült hosszú távollét után meglátogatni. „S jutott eszembe számtalan, szebbnél szebb gondolat” – valóban így voltam én is, akár a költő. Egyik torinói fényképésznél megszereztem Kossuth Lajos vadonatúj fényképét, ezt gondosan

kabátom belső zsebébe tettem, azzal a szándékkal, ha Kossuth elé kerülök, névalírást kérem.

Végre aztán harmadik napon rászántam magam és becsöngettem a nagy magyar államférfi I. emeleti lakásán. Délután fél öt óra volt. Az ajtót inas nyitotta ki s bevezetett Ruttkayné Kossuth Lujzához, aki lekötelező szívéllyel fogadott és kedvesen elbeszélgetett velem, megkérdezte, hol tanulok, mik a terveim s mikor érkeztem Torinóba. Aztán felkelt, és kedves mosollyal az arcán ezt mondotta:

– Mindjárt szólok a bátyámnak, tessék itt várni egy kicsit.

Bement és kisvártatva visszatért. Megmutatta az utat, merre kell mennem, és pár pillanat múlva ott voltam Kossuth Lajos dolgozószobájában.

Ott állott hát előttem Kossuth Lajos, az ablaknál, közvetlenül az íróasztala mellett. Az asztal mellett karosszék állott s miután bemutatkoztam, Kossuth kedves mozdulattal megkínált, hogy foglaljak helyet. Az asztalon egyik legutóbb megjelent könyve volt és kéziratai, ezt megfigyeltem. Mindenekelőtt ő is megkérdezte, honnan jöttem s mikor azt válaszoltam, hogy Lausanne-ból, megjegyezte:

– Ismerem jól azt a vidéket. Lausanne-ban van egy Gibbon nevű szálló, amelyet erről a nagy angol történészről neveztek el. Olvasta-e már kedves öcsémuram Gibbon műveit?

Pironkodva kellett bevallanom, hogy bizony még nem olvastam, de megígértem, hogy el fogom olvasni, mert ha Kossuth Lajos ajánlja nékem, akkor bizonyosan el kell olvasnom.

– Feltétlenül olvassa el, igen érdemes – mondotta, majd a magyarországi állapotok iránt érdeklődött. Elfogódottságom csak ekkor kezdett kissé felengedni, lassanként megtaláltam a kellő szavakat s elmondottam, mennyire rajong ma is a fiatalság azokért az eszményekért, amelyeket Kossuth Lajos személye megtestesít. Figyelmesen végighallgatott, cigarettára gyújtott s mikor bevégeztem mondókámat, egy kis hallgatás után lemondóan legyintett a kezével.

– Na igen, igen, a fiatalság mindig könnyen lelkesül, buzog a szabadság nagy eszményéért, de aztán jön az élet, jön a mindennap a maga kérérlhetetlen gondjaival, jönnek a társadalmi, hivatali, gazdasági függőségek s ezek rendszerint le szokták lohasztani a nagy lelkesedést – utána pedig a megalkuvás szokott következni.

Bennem megint fellobbant a fiatalság.

– Kormányzó úr, én cipster származású vagyok – mondottam –, nem hiszem, hogy valaha is megalkuvó leszek, Kossuth alakja tisztán maradt bennem, engem Kossuth Lajostól aligha téríthet el az élet a maga gondjaival és éveivel . . .

Kossuth rám nézett, és egy pillanatnyi hallgatás után így szólt:

– Adja Isten, hogy úgy legyen, ahogy mondotta!

Csupán pár percet kértem s bizony a percek úgy szaladtak, hogy szinte az idő fogalmát is elfelejtettem. Kossuth még egy ideig beszélgetett velem, aztán egy-két mély szippantás után eldobta cigarettáját, kinézett a búcsúzó napsugarakra és halkán megjegyezte:

– Nagyon szép időnk van ma!

Éreztem, hogy a kihallgatásnak vége, búcsúznom kell. Felkeltem a helyemről, bocsánatot kértem, hogy túl sokat is raboltam el drága munkaidejéből, és távozni készültem. Kossuth kedvesen kikísért az ajtóig, kezét vállamra tette, és ekkor azt éreztem, hogy egészen fölenged és nagyon, nagyon közel áll hozzám. Valami határtalan nagy lelkesedés és szeretet áramlott át rajtam, mintha az édesapámat éreztem volna magam mellett s mikor kezét felém nyújtotta, hirtelen forró melegség szaladt a szememre:

– Kormányzó úr – mondtam a búcsúzás pillanatától meghatottan –, engedje meg, hogy megcsókoljam azt a kezét, amely a magyarságot megmentette.

Úgy értettem ezt a mondatot, ahogyan később életemben mindig: 1848 nélkül az 1867-es kiegyezésre sem kerülhetett volna sor, a magyarság akkor kapta meg azt a súlyt, amely egyszer, később olyan sokat nyomott a latban.

Kossuth megérezte azt a tiszta és nagy lelkesedést, ami akkor az én szívemet átjárta, átölelt, melegen magához szorított és mindkét orcámat megcsókolta . . .

Égő arccal, boldogan siettem ki Kossuth Lajos dolgozószobájából s Ruttkayné Kossuth Lujzához mentem, hogy megköszönjem néki a boldog perceket, a nagy élményt, hogy a nagy magyar államférfiúval találkozhattam. Csak odalenn az utcán, a kapu előtt villámlott át hirtelen az agyamon, hogy – a fénykép mindvégig ott lapult a kabátom belső zsebében, és én elfelejtettem Kossuthot megkérni, adja névaláírását erre a fényképre. De én persze így is megőriztem s őrzöm ma is és most szeretettel engedem át a Kalangyának sokszorosításra, hadd lássák olvasói is, milyen volt Kossuth Lajos, a „turini remete” 1893 nyarán, egy esztendővel az előtt, hogy teste eltávozott közülünk. De csak a teste . . .

A torinói látogatás egy egész életre szóló emléket, eszményt és élményt jelentett nekem: a munkálkodás készségét, a jog és az igazság feltétlen tiszteletét és lelkes szolgálatát, az elvhűséget és a meggyőződésért való elszánt helytállást.

S ha már itt tartunk, hadd mondjam el egy másik élményemet is, amely kapcsolatban áll a torinói látogatással. Még abban az évben otthagytam Lausanne-t és a párizsi egyetemen folytattam tanulmányaimat. Mikor 1894. március huszadikán Kossuth Lajos meghalt, elhatároztam, hogy valamivel én is hozzájárulok emlékének megőrzéséhez, ezért mindazokat a francia napilapo-

kat, folyóiratokat, amelyek Kossuth Lajosról megemlékeztek, összevásároltam és gondosan összegyűjtöttem. Az volt a szándékom, hogy teljessé teszem a gyűjteményt s aztán ha majd visszatérek Magyarországra, mint ajándékot felajánlom a Nemzeti Múzeumnak.

Az 1894. évi egyetemi nyári szünetet a Páristól nem messze fekvő Verrieres le Buissonban töltöttem, de megtartottam párisi diáklakásomat is. Ez a község, mint később megtudtam, Páris 3. erődítményövezetéhez tartozott. Itt sétálgattam a dombok között, olvastam és elmélkedtem, közben persze gyönyörködtem a vidékben. Egy nap délutánján a szomszédos Massy község közelében jártam a gyalogúton, egy vasúti töltés mellett. Csak később tudtam meg erről a vasúti töltésről, hogy egy fontos stratégiai vonal fut rajta, erről akkor persze sejtelmem sem volt. Olvasgattam, lelkesedéssel fel-felpillantottam a napra és – szorgalmasan jegyezgettem, amikor a község szélén levő vasúti átjárónál hirtelen elém állott egy vasúti munkás külsejű férfi. Rámivallt.

– Maga mit csinál itt?

Csodálkozva néztem rá.

– Láthatja, sétálok, olvasgatok és gyönyörködöm a naplementében.

– Nem igaz, maga az előbb ott fenn járt a vasúti töltésen, és rajzokat készített.

Akkor kezdtem csak magamhoz térni s lassan rájönni arra, hogy ez az ember engem kémnek néz. Persze azonnal tiltakoztam, de ekkor már nagy tömeg gyülekezett körénk. Hogy véget vessek a kínos helyzetnek, előkaptam diákigazolványomat, és felmutattam az aggodalmaskodó francia hazafinak:

– Tessék itt az igazolványom, s nyugodt lehet, hogy semmi meg nem engedett dologgal nem foglalkozom.

Kikapta kezemből az igazolványt, és elfutott. A körülöttem állókhoz fordultam, nevüket kértem, hogy ha kell, tanúskodjanak, mi történt velem, de ekkor már megbélyegzett voltam s a jó franciák vállvonogatva ott hagytak.

Másnap két detektív állított be Verrieres le Buissonban lévő ideiglenes szállodai szobámba és udvariasan bár, de letartóztattak. Négy napig voltam fogoly s négynapig faggatás után aztán szabadlábra helyeztek a corbeili ügyészségen. Azonnal hazasiettem Párisba. Rossz sejtelmeim nem csaltak. Időközben lakásomon házkutatás volt, mindenemet elvitték, közöttük természetesen az én féltve őrzött és nagy gonddal összegyűjtött Kossuth-sajtómat is. Nem tehettem mást, a rendőrségre mentem, egyenesen Lépine, Páris akkori híres rendőrfőnökéhez s arra kértem, adassa vissza könyveimet és irományaimat, de különösen azokat a francia napilapokat és folyóiratokat, amelyekben a Kossuthról szóló cikkek megjelentek, mert ezeket szeretném az utókornak megőrizni. Vissza is kaptam mindent, csak éppen ezek a gonddal gyűjtött és féltve őrzött sajtóközlemények veszték el. Mindörökre . . .

Mialatt vizsgálati fogságban voltam, a fogház könyvtárából egy érdekes könyv akadt a kezembe. Éppen Kossuthról szólt, akinek hajója, londoni útján Marseille-ben is kikötött, Kossuthnak nem volt szabad partra szállnia, a hajónak azonnal fel kellett szednie horgonyait és továbbmennie, noha a parton lelkes tömeg várta, ovációkkal és virágcsokrok százaival. A hajónak diplomáciai okokból mégis tovább kellett mennie. Akkor a lelkes franciák csokrait a hajó után dobták, egy munkás pedig a vízbe ugrott, néhány csokrot magához ragadott, a hajó után úszott, és úgy adta fel a nagy magyar szabadsághősnek . . .

A század végén mintha valami elhalványította volna ezt a glóriát. Az a gyűlölet, amely az első nagy világháborúban robbant ki és a tiszta látást is elhalványította, Trianont is létrehozta és változatlanul tart ma is, ki tudja, mikor ér véget. Ezzel a furcsa, szemeket elhomályosító köddel találkoztam a béke és ifjúságom napsugaras idején akkor Párisban. De Kossuth alakja tisztán maradt bennem.

Kalangya, 1944. április 15.

A szerkesztő a következő szöveggel vezette be az emlékezést:

Az alább következő cikket a mostani Kossuth-évforduló alkalmából Prokopy Imre ny. főispántól, a Szenteleky Társaság ügyv. elnökétől kérte a Kalangya. Prokopy Imre diákkorában 1893 nyarán látogatást tett a turini remetéknél, Kossuth Lajosnál s a fiatalembernek ezt a nagyszerű élményét egy életen át hűségesen őrzi és ápolja a férfi. Prokopy Imre nemrég súlyos műtéten esett át s bár gyógyulófélben van, állapota még nem engedi meg, hogy íróasztalához üljön. A nagy élményt szavai nyomán Csuka Zoltán írta meg és a Kalangya örömmel nyújtja át olvasóinak. A cikkben közölt Kossuth-fényképét – melyről bőszesebben is szó esik – Prokopy Imre engedte át közlésre.

PROKOPY IMRÉRŐL

A fenti emlékezés elmondója, Prokopy Imre, Zomborban született 1873. szeptember 8-án, és Budapesten halt meg 1944. június 1-jén. 1897-től 1919-ig jelentős társadalmi és politikai szerepet játszott szülővárosában. Ügyvéd volt, 1905-ben a Bács-Bodrog Megyei Irodalmi Társaságban tevékenykedett, 1919-ben a magyar kormány a megye főispánjává nevezte ki, de hivatalát már nem foglalhatta el. 1922-től a Magyar Párt főtitkára és az egyik legtevékenyebb és legharcosabb magyar kisebbségi politikus. 1927-ben Magyarországra költözött. 1929 és 1933 között húsz panaszt terjesztett a Népszövetség titkárságára a kisebbségi magyarság jogsérelmei ügyében. 1941-ben visszatért Zomborba, és 1943-ban a Szenteleky Társaság ügyvezető elnöke, egyben politikai felügyelője.

Kalapis Zoltán életrajzi lexikonának szócikke nyomán